

Юрій Пілюков
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та процесу,
Західноукраїнський Національний університет,
провідний фахівець, Тернопільський науково-
дослідний експертно-криміналістичний
центр МВС України*

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Реалії сьогодення в умовах повномасштабної війни вимагають прийняття швидких і водночас зважених рішень по якісному відбору кадрів на більшість посад у структурі державних органів України. Кандидати на такі посади повинні відповідати критеріям добросовісності, бути неупередженими, непідкупними, сумлінними, дотримуватися етичних норм, демонструвати бездоганну поведінку у професійній діяльності та особистому житті, мати законні джерела походження майна, які відповідатимуть задекларованим доходам та способу життя. Навіть незначні помилки у відборі кандидатів на такі посади призводять до непоправних наслідків, крайнє негативно відбиваються на обороноздатності країни та спричиняють значну шкоду державі.

Комп'ютерний поліграф є допоміжним, але незамінним інструментом у забезпеченні якісного відбору кандидатів такого рівня, слугує належному контролю за особовим складом та дотриманням внутрішньої безпеки у правоохоронних органах України. Використання поліграфа при здійсненні кадрової роботи у Національній поліції України, Державному бюро розслідувань, Національному антикорупційному бюро України, Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі, Міністерстві оборони та Збройних Силах України вважається однією з найбільш поширених сфер, де застосовують цей технічний пристрій.

Сучасний комп'ютерний поліграф являє собою спеціальний технічний засіб, який здійснює реєстрацію змін показників фізіологічних реакцій організму людини при застосуванні зовнішніх подразників. Зазвичай це незручні запитання, окремі речі, предмети, документи, пред'явлення яких може відбуватися паралельно з опитуванням.

Вважається, що чим більш значимою для обстежуваної особи є приховувана нею інформація, тим більш вираженою є психофізіологічна реакція організму, що фіксується детекторами технічного засобу – підвищення артеріального тиску, почервоніння обличчя, часте дихання та інші реакції.

Отже, загальною метою використання результатів обстежень за допомогою комп'ютерного поліграфа є виявлення інформації, яку, з тих чи інших причин, може приховувати особа, діагностування правдивості її показань, на підставі даних фізіологічних реакцій організму, отриманих під час тестування.

Правовими підставами проведення досліджень за допомогою поліграфа

є низка Законів та підзаконних актів України, що регламентують використання поліграфа в безпековій роботі правоохоронних органів та Збройних Сил України.

В частині 2 статті 28 Конституції України наголошується, що «жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам». Водночас, стаття 32 закріплює заборону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди [1]. Таким чином, застосування поліграфа можливе лише за згодою опитуваної особи і не повинно торкатись її особистого життя та зазіхати на її інші права і свободи.

Стаття 281 Цивільного кодексу України передбачає можливість проведення досліджень з використанням поліграфа осіб, які досягли 18 років та власноруч підписали добровільну письмову згоду на проведення такого дослідження [2].

В Кодексі законів про працю України (ст. 26) вказано, що «при укладенні трудового договору може бути обумовлене угодою сторін випробування з метою перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається» [3].

Частиною 2 статті 50 Закону України «Про Національну поліцію України», передбачено, що, «громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліцію, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі» [4].

Статтею 31 Закону України «Про розвідку» [5] визначено, що перед призначенням на посаду, оформленні допуску до державної таємниці, а також в інших окремих випадках, співробітник розвідувального органу повинен пройти психофізіологічне дослідження із застосуванням технічних засобів фіксації реакцій людини. Якщо такий співробітник відмовився від проходження перевірки, або її не пройшов, у тому числі із застосуванням поліграфа, така особа не може призначатися на посаду, отримати допуск до державної таємниці, або бути співробітником зазначеного органу взагалі.

Проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа передбачено також Законом України «Про державне бюро розслідувань». Зокрема у статті 26 вказано, що при поступленні на службу до Державного бюро розслідувань, а також не рідше одного разу на рік під час проходження служби, працівники Бюро проходять психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа. У законі зазначається, що «результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не є підставою для ухвалення рішення про відмову особі у посіданні посади, а використовуються під час проведення співбесіди з нею виключно як інформація ймовірного характеру, яка сприяє формуванню оцінки працівника». Водночас, «відмова кандидата на посідання посади у Державному бюро розслідувань від участі в психофізіологічному дослідженні із застосуванням поліграфа є підставою для відмови у розгляді його кандидатури» [6].

Подібні вимоги висуваються до кандидатів на відповідні посади в Бюро економічної безпеки (стаття 24 Закону України «Про бюро економічної безпеки України») [7].

Закон України від 31.07.2025 № 4560- IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення повноважень Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» [8], спрямований перш за все, на посилення контролю за

персоналом антикорупційних органів, виявлення можливих дій на користь держави-агресора, забезпечення контррозвідувальної безпеки. Проведення таких перевірок здійснюють підрозділи внутрішнього контролю відповідних органів, за методологією, погодженою з Службою Безпеки України. В цьому нормативно-правовому документі поліграф вперше системно закріплений на рівні закону, а положення викладені в ньому, мають регулярний і обов'язковий характер.

Застосування поліграфа регламентується також низкою підзаконних актів, зокрема відомчими наказами та інструкціями.

Наказ Генеральної прокуратури України від 27.10.2025 № 341 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в органах прокуратури України» [9] систематизує процедуру використання поліграфа в прокуратурі, формалізує гарантії прав людини, посилює тенденцію до розширення внутрішнього контролю в органах прокуратури, водночас поліграф розглядається як допоміжний інструмент, а не як джерело здобуття доказів. Подібний зміст має наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.11.2017 № 920 «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України» [10].

Наказ Міністерства оборони України від 14.04.2015 р. № 164 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України» [11], є важливим інструментом внутрішнього кадрового та безпекового контролю у Збройних Силах України в умовах війни. Його застосування спрямоване на підвищення ефективності кадрових рішень, запобігання правопорушенням серед особового складу, перевірку достовірності інформації в ході проведення службових розслідувань за такими фактами, як: колабораціонізм, дезертирство, самовільне залишення частини (СЗЧ), втрата зброї, втрата документів, порушення присяги, вчинення службових зловживань тощо.

Висновки. В українському законодавстві відсутній єдиний нормативно-правовий документ, що регламентує використання поліграфа. Водночас, наведені документи створюють цілісну правову систему, яка дозволяє використання поліграфа в безпековій роботі правоохоронних органів, Міністерства оборони та Збройних Сил України. Поліграф є допоміжним, але незамінним інструментом у забезпеченні внутрішньої безпеки оборонній сфері держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

5. Про розвідку : Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

6. Про державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

7. Про бюро економічної безпеки України : Закон України 28 січня 2021 року № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення повноважень Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : Закон України від 31.07.2025 № 4560- IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4560-20#Text>

9. Про затвердження Інструкції про порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в органах прокуратури України : наказ Генеральної прокуратури України від 27.10.2025 № 341. URL: <https://data.gov.ua/dataset/59cef317-2fc6-4f50-9915-fba3264d5783/resource/926e62bc-1e8b-48b2-87eb-0c549f4f62dc> (дата звернення: 03.04.2026).

10. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.11.2017 № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text> (дата звернення: 03.04.2026).

11. Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 14.04.2015 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0477-15#Text>

УДК 340.1

Ронська О. Г.

*к.е.н., доцент кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності,*

Західноукраїнський національний університет

КІБЕРПРОСТІР У СТРУКТУРІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасна система міжнародної безпеки перебуває у стані глибоких трансформацій, що зумовлено активним розвитком цифрових технологій та глобалізацією інформаційного середовища. Кіберпростір поступово інтегрується у всі сфери державного управління та міжнародних відносин, стаючи одним із ключових чинників забезпечення безпеки. Він охоплює політичну, економічну, військову та соціальну сфери, що значно підвищує його стратегічне значення. У наукових дослідженнях наголошується, що цифровізація не лише відкриває нові можливості, але й формує комплекс новітніх ризиків, пов'язаних із кіберзагрозами та інформаційним впливом [2]. Водночас залежність суспільства від цифрових технологій зростає, що підвищує вразливість держав до зовнішніх втручань. Особливо це стосується